

УДК 321.64:321.7(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v038.2022.17>**М. І. Николаєва**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0056-0553>кандидат політичних наук,
професор кафедри політології,

проректор з науково-педагогічної роботи

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

А. В. КройторORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4652-7441>кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри політології

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

АВТОРИТАРНІ ЗВОРОТИ У ПРОЦЕСІ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Процес демократизації не є лінійним переходом від авторитаризму до демократії. До українського транзиту радше застосовували термін «блукання»: «...політичні трансформації в Україні не слід розглядати у лінійній площині, виключно як рух від диктатури до демократії чи від комунізму до олігархії... Умовний вектор трансформації політичного режиму має зигзагоподібний вигляд, що зумовлено присутністю двох різноспрямованих процесів – демократизації та авторитаризації, що поборювали, а подекуди доповнювали один одного» [6]. На різних етапах процес демократичного транзиту призупинявся, а згодом – набував потужності завдяки зусиллям громадянського суспільства та представників середнього класу. Відзначимо, що саме середній клас був рушійною силою важливих суспільних трансформацій, підтримуючи демократичні перетворення, революційні події та забезпечуючи спротив російській агресії [10]. Це внутрішній вимір демократизації.

В Україні процес демократизації має і зовнішній вимір. Адже, початок демократизації України історично відноситься до періоду розпаду СРСР та краху радянської економічної та політичної моделі у глобальному вимірі, а джерелом демократичних процесів є поразка авторитарного «Левіафана» у Холодній війні. Як зазначає Т. Андрійчук, «Суспільно-політичні трансформації, що відбулися наприкінці ХХ ст. у Центральній і Східній Європі, значно посилили увагу політичної науки до осмислення феномена демократії, пошуку демократичних практик, здатних бути ефективними як у країнах з тривалим демократичним досвідом, так і тих, що знаходяться на шляху демократичних перетворень» [1].

Сучасні демократичні процеси в Україні також напряму пов'язані з прагненням європейської та євроатлантичної інтеграції, а звороти від демократії – з впливом російської автократії. Широ-

комасштабне російське вторгнення спрямоване проти української державності, але воно також має на меті зупинення демократизації, недопущення входження України до кола демократичних країн. Саме тому однією із найсуттєвіших ознак демократизації в Україні на сучасному етапі, яка дозволила організувати ефективний спротив країні-агресору, стала консолідація українського суспільства. Якщо виходити із розрізнення понять «транзит» та «трансформація» [6], то можна стверджувати, що консолідація українського суспільства є важливою ознакою демократичних трансформацій. Натомість, питання щодо завершення демократичного транзиту, яке слід адресувати політичній еліті України, залишається відкритим.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У дослідженнях демократичних транзитів досить багато уваги приділяється необхідності подолання небезпек повернення до авторитарного правління. Зокрема, у працях Л. Даймонда, С. Гантінгтона, А. Пшеворського, Д. Нортона виокремлено інституційні, історичні, конституційні та соціально-економічні чинники авторитарних зворотів. На заваді демократизації можуть ставати також процедурні (Ф. Шміттер, Х. Лінц) та структурні (Т. Парсонс) чинники. Небезпеку авторитаризму, як повторювану рису у багатьох країнах, що здійснювали демократичний транзит, визначали у своїй працях Дж. Александер, Г. О'Донелл, Т. Карл, Ф. Шміттер, П. Штомпка, ін.

Формулювання мети статті. Метою статті є визначення авторитарних зворотів у процесі демократизації України на різних етапах політичного транзиту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Демократичний транзит України, безумовно, має свою специфіку, але, у цілому, відповідає загальній логіці переходу від електоральної до консолідованої демократії (Л. Даймонд). Слід зауважити,

що «...переважаючим механізмом політичних інновацій слугує запозичення систем-зразків, в ролі яких виступають моделі західних ліберальних демократій, не так алгоритмів, як зовнішніх інституціональних форм... провідними агентами інституціоналізації первісно є різні сегменти політичних еліт, які використовують легалізацію нового конституційного ладу щодо перерозподілу та зміцнення своїх статусних позицій, нерідко шляхом неопублічних конвенцій та тіншового торгу... переважання неформальних правил «політичної гри», вкорінення їх в практику функціонування саме формальних інституційних структур створює ефект «подвійної невизначеності», при якому результат транзиту може залишатися неясним впродовж тривалого часу» [7]. Умовно можна виокремити такі етапи процесу демократизації в Україні та визначити авторитарні звороти на кожному із етапів.

Перший етап розпочався з початком перебудови, коли неосталінізм Л. Брежнєва, був змінений політикою перебудови М. Горбачова. Для України цей процес пов'язується із приходом до влади В. Івашко, який змінив символ «епохи застою» В. Щербинського. Він став першим секретарем ЦК КПУ у 1989 році та Головою ВР УРСР у 1990 році. Дуже швидко відбувся авторитарний зворот, обумовлений низкою факторів. Погодимось із тим, що «У той час М. Горбачов стверджує, що Радянський Союз відданий справі будівництва комунізму (передового суспільного ладу), і тому відкидає усі спроби капіталістичного Заходу змінити радянську політичну систему. З іншого боку, перебудова повинна «посилити» комунізм в країнах Східної Європи, змінити політичне і військове мислення імперіалістичного Заходу і, в кінцевому рахунку – перебудувати весь світ на основі справжнього комунізму... Ініціатори перебудови як філософського, політичного і соціального проекту недооцінили той факт, що в світі ідеологічної, політичної та економічної конкуренції у них був могутній противник, розташований за межами комуністичної реальності. Мова йде про демократичний проект. Можна стверджувати, що перебудова закінчується там, де починається демократія» [8].

Саме тому, процес перебудови в Україні трансформувалася на демократичний транзит вже одразу після здобуття Незалежності. Початковий етап демократичних трансформацій тривав до 1994 року та пов'язується із Л. Кравчуком, який, слідом за М. Горбачовим, продовжував створювати «гібридний» режим, намагаючись поєднати пострадянську модель управління політикою та економікою із електоральною демократією.

Черговий авторитарний зворот пов'язується із укладанням «пакту еліт», тобто певної угоди між парламентською більшістю та парламентською

опозицією з «Народної Ради». На цьому етапі відбулося заключення «пакту» еліт. Як вже доводилось відзначати, «...Мова йде про симуляцію ідеології, що виражається навіть в назвах деяких українських партій. При цьому процеси «ідеологізації» політичного простору нашої країни мають два взаємопов'язаних контексти. З одного боку, посткомуністичний, коли суспільство втомилось від панування єдиної тоталітарної комуністичної ідеології, що визначала діяльність в усіх сферах суспільного життя – від спорту й культури до економіки й політики. З іншого боку – сучасні загальноосвітні трансформації ідеологій, під впливом яких сам концепт ідеології зазнає змін й перестає бути лише політичною доктриною» [5].

Наступний етап демократизації пов'язується з конституційним закріпленням основних інститутів демократії та їх функціонуванням і охоплює політичні процеси від 1994 до 1999 року. У цей період сформовано виборчу систему та атомізовану багатопартійність, прийнято достатньо демократичну конституцію та інституціоналізовано президентсько-парламентську республіку з вкрай розмитою системою стримувань та противаг у взаємодії між гілками влади. Саме така обставина спричинила подальшу можливість посилення президентської вертикалі влади. При слабкій опозиції, економічній кризі та кризі ідентичності росло розчарування суспільства у демократії та власній державності. Що зрештою призвело до посилення ролі проросійських політичних сил, які апелювали до ностальгії за «радянськими часами». Зрештою відсутність консолідованої політичної еліти та суспільства навколо ідеї державності та демократичних цінностей призвело до згортання демократії в Україні. А слабо розвинені електоральна культура та інститут політичних партій і опозиції стали ґрунтом формування такого феномену як «партія влади».

Третій етап 1999 -2004 рік характеризується авторитарними тенденціями в політичних процесах, зокрема це пов'язане з завершенням формування олігархії, кланової економіки та протистояннями між регіональними елітами, що прагнули впливати на розподіл економічних ресурсів у державі через контрольовані ними політичними партіями. Таким чином партії перетворилися з інституту артикуляції політичних інтересів соціальних груп в утворення через які каналізуються інтереси олігархічних груп у центр прийняття політичних рішень. До того ж, партії у боротьбі за голоси виборців спекулювали саме на кризі ідентичності українського суспільства, апелюючи до проблем історичної пам'яті, мови, релігійної конфесійності, посилюючи тим самим регіональні протиріччя.

Крім того на цьому етапі в Україні відбувається процес обмеження свободи слова, не лише

через тиск на журналістів, але й через відсутність незалежних ЗМІ, які перебували у власності регіональних економічних груп впливу. Тому саме цей етап можна охарактеризувати як процес згортання демократії, яскравим свідченням якого стало вбивство Г. Гонгадзе, формування олігархічної економічної системи, централізація влади і зрештою прагнення Л. Кучми у подібний до практики Б. Єльцина спосіб передати владу своєму ставленику В. Януковичу, що власне і спричинило феномен «Помаранчевої революції».

Четвертий етап – з 2004 до 2010 року можна розцінити як поновлення демократичного транзиту, який пов'язаний з переходом до парламентсько-президентської системи взаємодії органів вищої державної влади. Поновленням свободи слова і спробами президента Ющенка консолідувати українське суспільство навколо національної ідеї та демократичних цінностей, апелюючи до питань історичної пам'яті, потреби євроінтеграції та демократизації суспільства.

Дійсно, євроінтеграційний процес міг бути тим зовнішньополітичним чинником, який при умові політичної консолідації нації, та дієвого «пакту еліт» міг забезпечити ефективний перехід до консолідованої демократії. Однак відсутність цих чинників та подальша спекуляція політичними партіями регіоналізму з метою отримання голосів на виборах, а також при активному зовнішньополітичному впливі Російської Федерації через підконтрольні та фінансовані нею громадські організації та політичні партії, що діяли в Україні, процес демократизації та євроінтеграції був перерваний. Наголосимо: «...загострення партійної боротьби всередині держави лише сприяло подальшому регіональному розколу в Україні. Український регіоналізм здебільшого спровокований електоральною політикою та політичними гаслами багатьох партій. Адже найпростішою формулою накопичення «електорального капіталу» є гра на регіональних, культурних, мовних, конфесійних відмінностях між окремими частинами держави, направлена на конфронтацію електорату різних регіонів» [2].

Усі ці чинники та відсутність консолідованої демократичної опозиції забезпечили у 2010 році перемогу на виборах проросійського кандидата, лідера Партії регіонів В. Януковича.

П'ятий етап (2010 – 2014 роки) характеризується авторитарним відкотом та реваншем відверто проросійських політичних кіл, що спричинило відмову владарюючої еліти від євроінтеграції України. На цьому етапі прагнення політичної еліти до обмеження демократичних інститутів та процесів знайшло свій прояв у зміні конституційного ладу в державі у 2010 році, в досить сумнівний з погляду як легітимності так і легальності спосіб. Відзначимо: «Зміни внесені до консти-

туції України ініційовані Президентом В. Януковичем, скасували результат конституційної реформи 2004 року. Внаслідок чого політична система України повернулася до вихідного етапу, тобто президентсько-парламентської республіки, що закладалася основами Конституції 1996 року. Така ситуація на практиці доводить що демократизація, як політичний процес не є лінійним і можливі відкати в бік авторитаризму. Варто зазначити що політична воля правлячої еліти того часу, поставила під сумнів не лише ідею парламентаризму, але й підвалини правової системи» [4].

У цей же час посилюється вплив Російської Федерації на внутрішню та зовнішню політику. Гуманітарна політика держави набуває все більш проросійських наративів, що викликає не задоволення у північно-західних та центральних областях держави. Влада активно просуває мовну тематику та посилює інтеграційні зусилля на східному напрямку. Посилення російського вектору стає трендом виборчої кампанії 2012 року. Зокрема, прийнятий Верховною Радою 5 червня Закон «Про засади державної мовної політики» № 5029-VI посилює суспільну напругу та сприяв мобілізації виборців. Це повною мірою було використано як Партією регіонів, КПУ так і Батьківщиною, УДАРом та іншими політичними силами.

Наголосимо: «Саме завдяки діяльності різних проросійських громадських організацій, переважно на південному сході України та російським засобам масової інформації, а також лояльним до російської пропаганди українським ЗМІ населення південно-східної частини нашої держави було втягнуте у поле «руського мира», що зрештою сприяло їх прагненню до відокремлення від України та єднанню з Росією, як матричною державою. Варто зазначити, що українська держава протягом усього періоду незалежності не створила дієвого механізму інтеграції регіонів та налагодження спільного комунікативного поля» [2].

Про згортання демократизації свідчила і зміна виборчої системи, що відбулася в 2011 році і мала на меті скасувати пропорційні вибори та перейти до практики змішаної виборчої моделі, яка використовувалась до 2001 року. Також цей період супроводжувався переслідуванням лідерів опозиції, громадських діячів, які критично відносились до влади.

Абсолютно логічним продовженням даної політики була зміна зовнішньополітичного курсу держави в інтересах авторитарного режиму В. Путіна. Зокрема, у 2010 році В. Янукович підписав прийнятий Верховною Радою України Закон «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики» яким передбачалась відмова України від інтеграції до Північно-Атлантичного Альянсу. Власне, з погляду сучасних подій, варто зазначити, що публічна дипломатія Російської

Федерації, як метод гібридної війни проти України була достатньо ефективною, з огляду на зовнішньополітичні та внутрішньополітичні рішення В. Януковича та Партії регіонів. Апогеєм авторитарного режиму Януковича стала спроба відмови від Євроінтеграції, що спричинило Революцію Гідності.

В результаті революції відбулася зміна політичної еліти, але створений вакуум влади та безвідповідальна зовнішня і безпекова політика створили для РФ сприятливі умови для здійснення анексії Криму, окупації окремих районів Луганської та Донецької областей.

Шостий етап (2014–2019 роки). Цей етап пов'язаний передусім з військовим протистоянням російській збройній агресії. Однак саме в умовах війни відбувається поновлення демократичного транзиту в Україні. Після обрання Президентом України П. Порошенка та проведення позачергових парламентських виборів розпочато демократичні реформи, спрямовані на повернення до парламентсько-президентської республіки, децентралізації управління, розширення повноважень та прав місцевих громад. Крім того поновлення процесу демократизації прямо пов'язане з поновленням інтеграції України до ЄС та НАТО. Так у 2014 році Україна підписала Угоду про Асоціацію з ЄС.

Політичні зусилля у напрямку європейської інтеграції сприяли посиленню боротьби з корупцією в Україні. Саме в цей період відбувається інституціоналізація антикорупційної політики. Адже боротьба з корупцією є вагомим складовим процесом демократичного транзиту на шляху до Євроінтеграції та інтеграції в НАТО, що стало пріоритетним завданням зовнішньої політики держави як засобу досягнення національної безпеки. Зокрема, в преамбулі Конституції України з метою забезпечення стабільності зовнішньополітичного курсу держави, підтверджено «європейську ідентичність Українського народу і незворотність європейського та євроатлантичного курсу України» [3].

Сьомий етап, який розпочався у 2019 році, триває по сьогодні. Характеризуючи цей етап варто зазначити, що в умовах війни, яка тривала з 2014 року В. Зеленський та його політичний проєкт «Слуга народу» продемонстрували допоки не перевершений результат виборів. Використовуючи критику усіх опонентів та процес формування інформаційного порядку денного в ЗМІ, В. Зеленський став главою держави, а його партія «Слуга народу» отримала монобільшість у парламенті. Однак це не забезпечило подальшого просування демократизації, свідченням чого стало прийняття монобільшістю низки законодавчих рішень у форсованому режимі («турбо-режимі») з порушенням регламенту. Відзначимо: «Партія «Слуга народу»,

яка перемогла з великою перевагою й отримала більшість голосів у парламенті, мало уваги приділяє ідеології. Внутрішні партійні дискусії щодо ідеологічної доктрини продовжуються досі. Навпаки, парламентські старожили, які мають відносно всеосяжну ідеологічну доктрину, отримали мінімальну виборчу підтримку. Це тривожний сигнал, який призведе до зменшення уваги до ідеологій на наступних виборах... політичні партії України – це партії універсального типу із розмитими ідеологічними орієнтаціями» [9].

Водночас, українська мова у сучасних умовах постала як один із основних чинників консолідації суспільства. Також українське суспільство консолідувалось навколо демократичних цінностей та європейської і євроатлантичної інтеграції. Крім того, представниками публічної влади були вжиті належні кроки до обмеження впливу на політичні процеси у суспільстві прямих агентів країни-агресора. Важливим чинником на шляху до демократизації та Євроінтеграції є забезпечення реалізації антикорупційної політики. Попри значні проблеми у даній сфері та опір судової системи Президенту, Верховній Раді та уряду вдалося забезпечити більш-менш ефективне функціонування антикорупційної системи держави. Також свідченням боротьби з корупцією є і те, що навіть в умовах контрольованості інформаційного простору ЗМІ продовжують викривати корупційні справи як у верхніх ешелонах влади так і на регіональному і місцевому рівнях.

Варто зазначити, що демократія – це не лише існування встановлених інститутів, але й неухильне виконання процедур, які забезпечують демократичний процес прийняття політичних рішень у державі.

Висновки. Аналіз демократичного транзиту України засвідчує, що наразі українське суспільство знаходиться у точці вибору між завершеністю демократичного транзиту та формуванням консолідованої, сталої демократії та можливістю вибору на користь авторитарного звороту. Адже для першої альтернативи скласись усі необхідні умови, зокрема, подолано кризу ідентичності, яка протягом тривалого часу не давала можливості консолідуватись суспільству навколо власної державності та демократії і сформуванню національної еліти, яка поділяє такі ж цінності. Також вибору на користь подальшої демократизації суспільства сприяє і зовнішньополітична підтримка України демократичними державами.

З іншого боку, продовжують існувати і загрози демократії, в умовах коли відбулось формування політичної нації – консолідація суспільства, проте цінності демократії ще не є досить усталеними, як у суспільстві так і в свідомості правлячої еліти. Також обмеження свободи слова в умовах війни сприяє монополізації інформаційного

простору правлячою політичною силою, яка може використовувати даний чинник з метою кумуляції влади в подальшому. Крім того, саме війна є потенційно тим соціальним колапсом, що провокує згортання демократії.

Отож, політична еліта держави та й саме суспільство сьогодні стоїть перед вибором не просто між демократією та автократією. Це вибір цивілізаційного характеру, що матиме наслідки для долі України у майбутньому. Вибір між тим чи обираємо ми європейську цивілізацію з демократією, чи залишаємось ще надовго у геополітичній невизначеності зони зіткнення цивілізацій – буфером демократії від загрози авторитаризму.

Література

1. Андрійчук Т. Вимірювання демократії: теоретичні та емпіричні підходи. *Політичний менеджмент*. 2012. № 3. С. 3–11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/RoMe_2012_3_3
2. Завгородня Ю., Кройтор А., Пехник А. Особливості розв'язання конфліктів та управління конфліктами у пострадянських країнах (на прикладі Молдови, Грузії, України). *Актуальні проблеми політики*. 2019. № 64. С. 93–117. URL: <http://app.onua.edu.ua/index.php/app/article/view/190/187>
3. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Редакція від 01.01.2020. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр#Text>
4. Кройтор А. Конституційні засади становлення парламентаризму в Україні. *Актуальні проблеми політики*. 2017. № 59. С. 223–238. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/13761/Кройтор%20А.%20В.%20Конституційні%20засади%20становлення%20парламентаризму.pdf?sequence=3&isAllowed=y>
5. Кройтор А. В. Роль, місце та функції політичних партій у процесі формування паритетної демократії. *Актуальні проблеми політики*. 2012. № 47. С. 108–113. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/1770/Кройтор%20РоЛ.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
6. Мацієвський Ю. Етапи трансформації політичного режиму в Україні (1991–2001). *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Політологія. Соціологія. Філософія*. 2010. Вип. 15. С. 158–163.
7. Ніколаєва М. І. Політична система сучасної України: процеси інституціональних змін та стабілізації: автореф. дис. ... канд. політ. наук. Одеса, 2003. 18 с.
8. Яковлев Д. В. «Батько поразки»: вибір останнього генсека. *Людина, суспільство, політика: актуальні виклики сучасності*: матеріали II міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 13-14 лютого 2015 р.). Одеса, 2015. С. 162–166. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/50593621.pdf>
9. Kroytor A. V., Yakovlev D. V. Post-election situation in Ukraine: changing faces or ideological transformations? *Contemporary issues of the world community and the role of social sciences in ensuring its development* : collective monograph / A. V. Kroytor, D. V. Yakovlev, S. V. Kutsepal, O. M. Yeremenko, etc. Lviv – Toruń : Liha-Pres, 2020. P. 1–29.
10. Yakovlev D., Borovyk L., & Diachenko O. The voice of the middle class and economic democracy in Ukraine. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2022. 8 (3). P. 220–227. URL: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2022-8-3-220-227>

Анотація

Ніколаєва М. І. Кройтор А. В. Авторитарні звороти у процесі демократизації України. – Стаття.

У статті визначено етапи демократизації України, а також авторитарні звороти, які супроводжували кожний етап у процесі політичного транзиту. А також аргументовано та продемонстровано складність процесу демократизації в Україні. Відзначається, що політичні трансформації в країні не протікають лінійно і не є простим переходом від авторитаризму до демократії. Замість цього процес політичного транзиту має багатовимірний характер і супроводжується взаємодією різних процесів, таких як демократизація та авторитаризація.

Середній клас та громадянське суспільство в Україні відіграють важливу роль у підтримці демократичних процесів протидіють авторитарним тенденціям. Їхні зусилля допомагають зміцнити демократичні цінності та реформи. Однак, процес демократизації також має зовнішній вимір, пов'язаний з європейською та євроатлантичною інтеграцією. Прагнення спрямовані на підтримку демократії сприяють відчуженню від впливу російської автократії.

Російське вторгнення в Україну не лише загрожує українській державності, але й спрямоване на зупинення процесу демократизації та перешкоджання вступу країни до кола демократичних країн. У таких умовах консолідація українського суспільства стає важливою складовою демократичних трансформацій і ефективного протистояння агресору.

Демократизація в Україні, як і в багатьох інших країнах, дійсно не є простим лінійним процесом, а часто супроводжується зміною напрямку та перепитом. Важливо розуміти, що демократизація не завершується одним історичним етапом, а є неперервним процесом з багатьма внутрішніми та зовнішніми факторами, які впливають на нього.

Український політичний транзит, можна охарактеризувати як «блокування» через присутність двох протилежних процесів – демократизації та авторитаризації. Іншими словами, країна поступово зазнає рух у бік демократії, але також може повернутися назад до більш авторитарного режиму. Це залежить від багатьох чинників, таких як політичні рішення, економічна ситуація, зовнішні тиски тощо.

Громадянське суспільство та середній клас грають важливу роль у процесі демократизації. Їхні зусилля можуть бути критичними для підтримки демократичних перетворень та подолання авторитарних тенденцій. Консолідація українського суспільства, яка спостерігалася під час конфлікту з Росією, підкреслює важливість єдності та співпраці в розвитку демократії.

Зовнішні чинники, такі як європейська та євроатлантична інтеграція, також можуть впливати

на процес демократизації. Інтеграція з Європейським Союзом та НАТО може стимулювати демократичні реформи та сприяти формуванню консолідованої демократії і вступу України до цих організацій

Зрозуміло, що завершення демократичного транзиту в Україні є складним питанням, що актуалізує істотне вивчення цієї теми.

Ключові слова: демократія, демократизація, етапи демократизації, перебудова, європейська та євроатлантична інтеграція, політичні партії, політичний вибір, політичний транзит, звороти до авторитаризму.

Summary

Nikolayeva M. I. Kroitor A. V. Authoritarian Turns in the Process of Democratisation of Ukraine. – Article.

The article identifies the stages of Ukraine's democratisation, as well as the authoritarian reversals that accompanied each stage in the process of political transit. The authors also argue and demonstrate the complexity of the democratisation process in Ukraine. It is noted that political transformations in the country do not proceed linearly and are not a simple transition from authoritarianism to democracy. Instead, the process of political transit is multidimensional and is accompanied by the interaction of different processes, such as democratisation and authoritarianisation.

The middle class and civil society in Ukraine play an important role in supporting democratic processes and counteracting authoritarian tendencies. Their efforts help to strengthen democratic values and reforms. However, the process of democratisation also has an external dimension related to European and Euro-Atlantic integration. Efforts to support democracy

contribute to the alienation from the influence of Russian autocracy.

Russia's invasion of Ukraine not only threatens Ukrainian statehood, but also aims to halt the process of democratisation and prevent the country from joining the circle of democratic countries. In such circumstances, the consolidation of Ukrainian society becomes an important component of democratic transformation and effective resistance to the aggressor.

Ukraine's political transit can be described as a "lock-in" due to the presence of two opposing processes – democratisation and authoritarianisation. In other words, the country is gradually moving towards democracy, but it can also revert back to a more authoritarian regime. This depends on many factors, such as political decisions, the economic situation, external pressures, etc.

Civil society and the middle class play an important role in the democratisation process. Their efforts can be critical in sustaining democratic transformation and overcoming authoritarian tendencies. The consolidation of Ukrainian society, which was observed during the conflict with Russia, underscores the importance of unity and cooperation in the development of democracy.

External factors, such as European and Euro-Atlantic integration, can also influence the democratisation process. Integration with the European Union and NATO can stimulate democratic reforms and contribute to the formation of a consolidated democracy and Ukraine's accession to these organisations. It is clear that the completion of Ukraine's democratic transit is a complex issue that requires substantial study of this topic.

Key words: democracy, democratisation, stages of democratisation, perestroika, European and Euro-Atlantic integration, political parties, political choice, political transit, reversals to authoritarianism.